

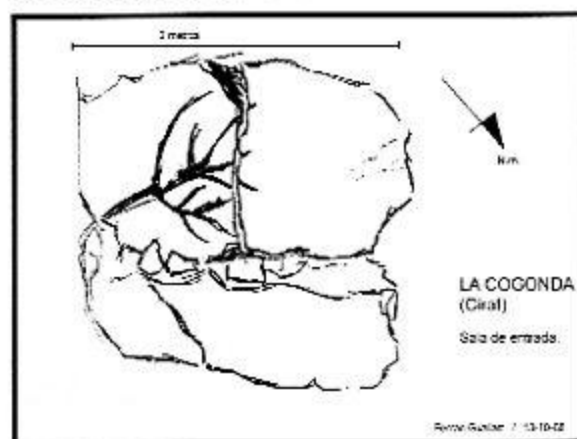
UNA PROBABLE CAVITAT-SANTUARI IBERICA: LA COGONDA (CIRAT, ALT MILLARS)

RESUM. Treballat que tracta sobre la troballa d'un testet de vas ritual ibèric, que pot testimoniar un ús com a cavitat-santuari de la Cogonda, cova del terme de Cirat (Alt Millars), gran i laberíntica.

Si t'intereses pel món subterrani i fas alguna classe d'activitat espeleològica, sovint trobes deixalles de les gents que ens han precedit i, per un o altre motiu, també han penetrat en les cavitats. Si fem cas de les restes, quasi sempre pobres indicis, són els musulmans medievals qui més ús van fer de les coves, utilitzades com a amagatalls la majoria; segueixen en importància quantitativa les deixalles prehistòriques, la majoria del Bronze però també eneolítiques i algun menut indici del Ferro I. Ara, a més de testimoniar amagaments o habitacions curtes o marginals, hi ha senyals d'una utilització sepulcral i fins i tot religiosa en algun cas. També poden haver restes ibèriques, amb varietat de casos, tants com diversa és la vida: així, a més de les ara tan conegudes cavitats-santuari, amb el magnífic exemple de la Cueva Cerdaña (Palomar, Oliver, 1985), n'hi ha d'ocupació temporal, segurament per pastors, com pot ser el cas d'una coveta de la Collà; de refugi en temps revolts, com en la Cueva Redonda (Alt Millars), oberta alta en un cingle i d'accés un poc problemàtic; cavitats-amagatall, on passar desapercibuts en temps insegurs, com és el cas de la Sima de les Pedroses (L'Alcalatén); d'habitatge però d'ocupació curta, com podria ser la Cova del Castellet (L'Alcalatén). També es pot pensar en una utilització funerària d'algunes cavitats (Viciano, 1992,27); d'açò una primera sospita la tinguérem quan vam conèixer alguns materials, pocs, de l'Avenc del Castellar (L'Alcalatén), que passà a quasi certa quan foren dipositades en el Museu d'Onda algunes urnes trobades per gent del grup d'espeleo d'OJE a la Cueva del Corral Blanco (Alt Millars). Finalment la troballa a la Cova Pinta (Callosa d'en Sarrià) de sis urnes intactes, acompanyades d'ofrenes d'anells, braçalets i polseres (L'Avenc, 4, 1992) és un bon testimoni a favor d'aqueix ús. En les nostres comarques falta treballar a fons algunes cavitats immediates a poblats o dins d'ells i tot; si alguna d'elles tingués materials sepulcral seria un argument definitiu.

Tornem als santuaris. Per ara la cavitat-santuari ibèrica més important de les nostres

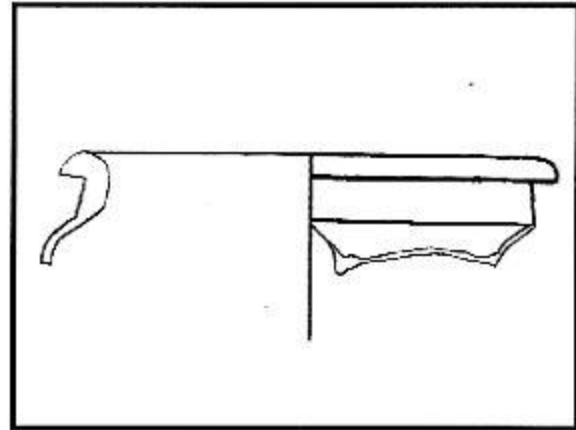
comarques és l'abans esmentada Cova Cerdaña i atenent a les seues característiques s'ha intentat la localització d'altres santuaris, però sense resultat positiu; tampoc ha reeixit la utilització de la toponímia, ja que cavitats anomenades per Cova Santa n'hi ha unes quantes, a més de la tan coneguda d'Altura, i no tenen el menor indici que confirme el caràcter sagrat de la cova. Per ara en les nostres comarques no es coneix cap cavitat-santuari ibèrica al N del Millars, però val a dir que està per investigar una cova de la Tinença de Benifassà, amb algun lleu indici que fa pensar en una utilització ritual d'ella. Encara així seguirien sent rares a les comarques septentrionals i les poques despulles ibèriques que hi ha sota terra serien per unes altres causes.

Però per l'interès que pot tindre, malgrat que siga un indici mínim que podria testimoniar un santuari més aviat modest, cal fer conèixer un test de vaset ritual ibèric trobat superficialment en una cavitat de l'Alt Millars: la Cogonda, també coneguda o publicada com Cuevonda i Cueva Honda (J.D.Z., 1973; Sarrion, 1975). Aquesta gran cova té connotacions religioses anteriors i d'ella s'ha publicat la seua inscultura ramiforme, sense dubte relacionada amb la troballa de ceràmiques del Ferro i en la cavitat (Sarrion, 1975; Mesado, Viciano, 1994). Aquesta, d'origen tectònic, laberíntica, amb un embòlic de fractures i blocs, amb sales relativament grans, s'obre en calcàries triàsiques. D'ella s'ha publicat un plànol (Sarrion, 1975) però la sala on es va recollir el testet no està reflectida en ell; a ella es pot accedir, per ara, per cinc punts diferents, molt petits o que passen inadvertits.

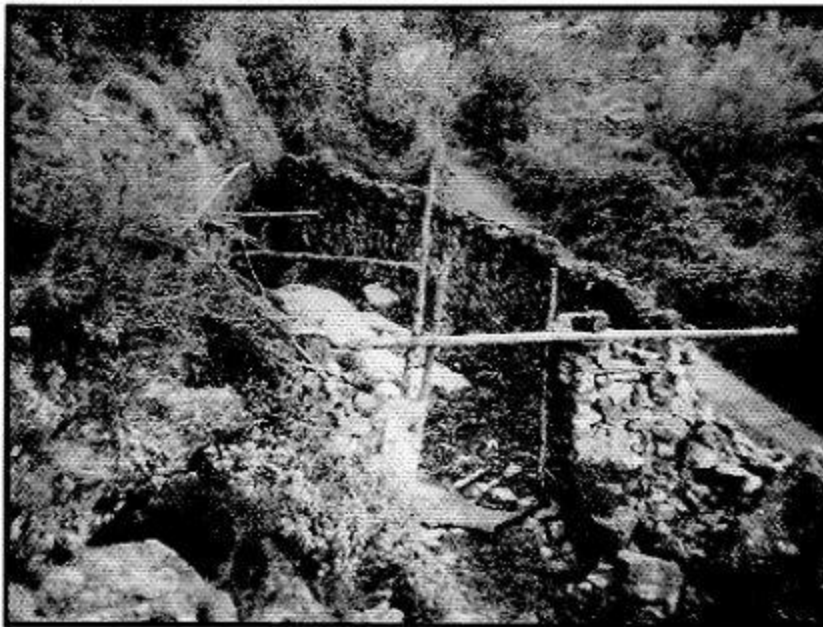
El testet del vaset ritual, de pasta grisa, ben tornejat, de coll marcat i vorera ixent, té unes mides de 4.7 x 1.7 cm. i la boca tindria un diàmetre aproximat de 8 cm.; té una capa lleugera i taques de formació, sobretot en la vorera i la cara interna, com si hagués estat en una posició que el tenia ple d'aigua, abans de trencar-se.

Per a una futura investigació cal tenir en compte que per mala sort la zona d'entrada s'ha utilitzat des de temps immemorials per a usos ramaders; en dates relativament recents fou habilitada com a tanca ramadera de l'immediat Mas de la Cogonda i en els últims anys fa de mallada a pastors que venen a l'extrema des de terres d'Aragó. Això comporta que periòdicament es traguén els fems (xerri) i amb ells el reompliment arqueològic, del qual sols restarà alguna miqueta en racons i entre els pedregals.

Testet de vas ritual ibèric

Josep Lluís VICIANO AGRAMUNT

Tanca ramadera de la boca de la cavitat

BIBLIOGRAFIA

- J.D.Z. (1973), "Cuevonda", en *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, III, 299.
- L'Avenc (1992), N° 4, Federació Territorial Valenciana de Espeleologia.
- MESADO, N.; VICIANO, J.LI. (1994), "Petroglifos en el Septentrion del País Valenciano", en *Archivo de Prehistoria Levantina*, XXI.
- PALOMAR MACIÁN, N; OLIVER FOIX, A. (1985). "La Cueva de Cerdaña (Pina de Montalgrao, Castellón)", en *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses*, N° 11.
- SARRION, I. (1975). "Restos de la primera Edad del Hierro en la Cueva Honda de Cirat - Cirat (Castellón)", en *Lapiaz*, N° 2.
- VICIANO, J.LI. (1992). *Espeleologia a Castelló, Temes castellonenses*, N° 4. Sociedad Castellonense de Cultura.